

Neka mišljenja i prijedlozi za poboljšanje demografske situacije u RH

(s posebnim osvrtom na pobačaj)

Martin SUŠAC

1. Značaj i duhovno stanje stanovništva (hrvatske narodnosti)

Bio sam sudac u Vinkovcima i odvjetnik u Vukovaru, gdje živim više od 30 godina, te sam prilično upoznao tamošnji svijet (koji se danas više ne razlikuje, malo ili nimalo, od ostalog hrvatskog stanovništva u Hrvatskoj pa čini mi se i u BiH - civilizacija izjednačuje). Nema velike razlike između građana i seljaka - svi su više-manje seljaci, odnosno, koliko jučer, svi su došli sa sela. Nekog posebno izrazitog građanskog staleža nema (osim još nešto malo u Zagrebu i pokrajinskim središtima, danas zanemarljivo). Tako se ovo razmatranje može odnositi na stanovništvo cijele Hrvatske, iako se ovdje govori uglavnom o Slavoniji.

Glavno svojstvo tog svijeta je marljivost i urednost, a u međusobnim odnosima su miroljubivi; s visokom granicom tolerancije izbjegavaju sukobe. I inače su po naravi »pitomi« i teško se odlučuju na sukobe, iako, nisu plašljivi. Gostoljubivi su ali sa znatnom dozom obzirnosti i pažnje da u tom pogledu netko ne bude oštećen, tj. da više primi nego dadne (ili obratno), što upućuje na zametak određene međusobne distance svojstvene zapadno-evropskom karakteru visoko individualiziranog društva. U imovinskim odnosima su veoma poštteni s vrlo rijetkom pojavom istinske prevare i nepoštenja. Ponosni su i vrlo osjetljivi na čast i društvenu afirmaciju i stoga drže do forme u ophođenju.

Što se tiče stanja duha pripominjem da su pretežno veoma okupirani materijalnim, te da su u tom pravcu formirana i njihova ne samo praktično-svakodnevna nego i životna uvjerenja. Životni im je ideal najvećma prilično nejasan hedonizam, ako ne za sebe onda za svoju djecu, mada zapravo ne znaju uživati bez zadnje brižne misli o posljedicama (materijalnim i ostalim podjednako); i uopće gotovo neprestano su na nekakvom oprezu. S tim vezano ideal im je izbjegavanje svake patnje, a veoma se boje oskudice i siromaštva (tim strahom su često naprosto opsjednuti, rekao bih često panično). Tamo gdje kažem »pretežno«, znači da i među starosjediocima i pogotovo među došljacima ima mnogo iznimaka od rečenog. Što se tiče došljaka karakteristično je da se oni prilično brzo pril-

gođavaju duhu i načinu života starosjedilaca. Inače dosad kazano podjednako je svojstveno i muškarcima i ženama, jedino što u domaćinstvu češće odlučuju žene nego muškarci.

Religija, koja je kroz povijest imala najvećeg udjela u formiranju njihovog karaktera, danas u njihovu životu po biti svog naučavanja jedva da ima nekog utjecaja, premda ga bez sumnje donekle ima a očituje se više kao običaji i vanjsko udovoljavanje religijskim odredbama i zabranama. Ne može se reći da je to ateizam, ali jest teški relativizam, a ima i ateizma (i na selu). Oni koji vjeruju dosta se lakoumno odnose prema vjerskim zapovijedima s najčešćom uzrečicom »Bog će oprostiti«, a rašireno je i praznovjerje često povezano s religijom (ponegdje ima i crne magije).

Prema vlasti i zakonu imaju veliki respekt i svoje obveze i davanja redovito izvršavaju. Inače među sobom pošteno izvršavaju svoje obveze. Štedljivi su i strogo vode brigu o novcu.

2. Odnos prema rađanju djece i porodu

O tom uglavnom odlučuju žene. Starinski je običaj u Slavoniji da imaju jedno ili dvoje djece i taj običaj majke i svekrve vrlo odlučno prenose na kćeri i snahe. Kod njih čak postoji nekakva zadrta mržnja prema nečijem stavu da bi trebalo roditi više djece, a za one žene koje rode više imaju vrlo ružne i pogrdne nazive (»krmača« i slično). Pobačaj ne drže nikakvim grijehom i prema njemu se odnose kao najnormalnijoj svakodnevnoj pojavi; o njemu pričaju javno bez imalo ustručavanja. Najčešće opravdanje za taj stav o malom broju djece je da neće rađati siromahe i da odgoj djece košta, smatraju da im djeca moraju imati sve i slično; a često je opravdanje »da one neće prati njihov usrani tur«, da od djece nema nikakve koristi i ukazuju pritom na primjere nevaljale djece; zatim da ona i muž žele da se provode dok su mladi a ne da odmah budu zarobljeni djecom i slično. Čini se ipak da je tu zapravo najvažniji razlog komotnost, tj. izbjegavanje napora i obaveza i onaj opći sasvim pogrešan stav da su djeca veliki teret (pri čemu zaboravljaju da se time lišavaju još veće radosti i životnog sadržaja). Paradoksalno je pritom da rađanjem samo jednog ili dvoje djece postižu upravo suprotno, tj. nameću sebi veći teret, napore i neusporedivo veću brigu nego da imaju četvero ili petero. Naime, oni (Slavonke i Slavonci) veoma su brižne majke i očevi, odnosno bake i djedovi i ono dijete odnosno djecu koju imaju preko mjere njeguju i paze s velikom brigom i ljubavlju i sve u kući i u domaćinstvu vrti se i prilagođeno je dobrobiti te djece. Svi neprestano strepe oko njihova zdravlja, napretka i gotovo svake kretnje, pogotovo ako imaju samo jedno dijete. Često sam čuo žalopojke: »E, gospodine, lakše bi odgojila petero nego to jedno«, i s nekom zavišću pokazuju na susjeda došljaka koji sa ženom bez po muke u siromaštvu odgaja mnoštvo djece i, govori sa zavišću, kako ta

djeca već odmalena jedno drugo paze i čuvaju i pomažu roditeljima, osobito majci, te kako su svi zdravi i napredni i kako je lako tim roditeljima i slično. A čudno je da se ipak ne ugledaju na njih, već ih i dalje nekako kao preziru, jer su to, eto, tamo neki čudaci - toliko je u njima uvriježena mržnja prema većem broju djece.

Najžalosnije je da se velik broj takvih obitelji s jednim ili dvoje djece ubrzo ugase i otac i majka završavaju na takozvanoj »komenciji«, tj. na doživotnom uzdržavanju od nekog došljaka kojem ostavljaju čitavu imovinu. Kao sudac u Vinkovcima vidio sam razvrgnuća bivših kućnih zadruga koje su se lažno zadržale u zemljišnim knjigama još od Vojne krajine, što je to trebalo gruntovno srediti. Većina od tih zadruga bila je pred iščeznućem, tj. bez bližih i daljih nasljednika odnosno bile su potpuno ugašene. To je bio nestanak velikog broja obitelji i domaćinstava. Sjećam se žalosne slike jedne starije žene odjevene u crno koja je izgubila jedno ili dvoje djece, tj. više nije imala djece i s mužem se dala na izdržavanje (»komenciju«) jednom došljaku Bosancu. Kazala je da se taj čovjek i njegova žena zaista dobro i pošteno brinu oko njih, ali da oni to čine zato što su pobožni i što se boje Boga, a da ona zna da bi oni voljeli da ona i njen muž što prije umru, jer da je to i razumljivo kad oni njima zapravo nisu nitko i ništa. Kad sam rekao da oni, Bosanci, to ne žele jer kao pobožni ljudi znaju da bi ih Bog mogao zato kazniti, odgovorila je sumnjičavo da to možda i može biti, ali najbolje bi bilo da ima svoje. Da je znala, dodala je, da će ovako biti, rodila bih ih desetero, a mogla ih je i petnaestero odgojiti na svom imanju i svi bi bili i siti i obučeni, barem tako kao sad ova Bosančeva djeca. Možda je, ovo kao i maloprije navedeno, najbolji dokaz za paradoksalnost i apsurdnost odnosno glupost slavonskog stava spram broja rađanja djece.

Što valja činiti na planu ljudske svijesti i savjesti?

Prije svega treba utvrditi, kao nedvojbeno, da su neke teške materijalne i stambene prilike, koje se često spominju kao najčešći uzrok za mali broj rađanja djece, tek negdje petorazredni problem u najvećoj većini slučajeva (primjer Slavonije), a u društvima s višim standardom u koje ćemo danas-sutra i mi doći, to uopće nije problem. Doduše, danas još ne smijemo zanemariti materijalno pitanje ali nikako ga ne stavljati glavnom zaprekom za rađanje djece. Ostaje, dakle, da se ljudi privole na rađanje djece ili da ih se na neki način »prisili« na to sve uz materijalnu pomoć, tamo gdje bude potrebna, i to prije svega razlozima razuma i vjerskom poukom.

Već po zdravom razumu moramo ustvrditi da je prirodni zakon da čovjek po svom instinktu mora produžiti vrstu barem kao »prostu reprodukciju«. Stoga po tom istom zakonu djeca daju smisao, radost i puninu živo-

ta i njih u tom pogledu, po urođenoj čovjekovoj psihičkoj konstituciji, ništa ne može zamijeniti. Ni društvena afirmacija, ni slava, ni bogatstvo, ni provodi ni različiti užici, uz sve prividne draži (drugo je ako se zavjetuje celibat radi pomaganja drugima). S odgojem djece ima teškoća i brige, ali to je prirodni nužni dio punine životnog sadržaja bez čega pravog života ni pravog životnog sadržaja nema (ni prave radosti koja nadmašuje sve te teškoće i brige). Osim toga od djece se može očekivati i materijalna korist i potpora roditeljima, pogotovu u starosti i nemoći, što nipošto nije zanemarivo, osobito ne obiteljska atmosfera i osjećaj da je čovjek nekom potreban i voljen. Dakle, po svemu, razumski je imperativ života da čovjek mora radati djecu ne samo po nagonu da bi održao vrstu nego i da bi održao sebe, svoj vlastiti osobni život (vidi poslije detaljnije obrazloženje). A da bi primijenio taj razumski imperativ, čovjek treba biti ne samo razuman već i odgojen da poštuje prave vrijednosti i jak da ih u životu primijeni. Stoga je u tom pravcu, bitnom za život, nužan odgoj već od osnovne škole. Zbog toga bi i bezuvjetne školske programe trebalo tomu prilagoditi (uvesti obvezno predmet moralnog odgoja ili ćudoređa, nauku o vrijednostima - aksiologiju, odnosno u tom smislu, izvan vjeronaučne obuke, a isto tako i u vjeronaučnoj obuci). Mora se stvoriti razumska svijest o životu kao vrhunskoj vrijednosti i o svemu što tu vrijednost čuva i unapređuje.

Razumski razlozi ujedno su i vjerski s tim da su još i sankcionirani grijehom i kaznom za počinjeni grijeh. Dakle, ako čovjek imalo vjeruje mora prije svega izbjegavati pobačaj kao smrtni grijeh protiv života koji se kažnjava vječnom kaznom. Isto tako čovjek mora po Božjoj zapovijedi radati i odgajati djecu. Međutim, postoji neko opće, sasvim pogrešno uvjerenje kod vjernika i kršćana da se na ispovijedi svi grijesi (i kazne za grijeh) praštaju i da se ponovno može grijesiti i opet ispovijedati, itd. - praktično da Bog preko formalne ispovijedi sve prašta i da kazne za grijeh zapravo nema. Pri tome se zaboravlja na uvjet iskrene i čvrste odluke da se više neće grijesiti; ali ako netko za to i zna, obično se izvlači na ljudsku slabost i slična zapravo licemjerna samoobmanjivanja (ovdje ne mislim na istinsku slabost ljudsku koja je zapravo vrlo rijetka). Stoga je prijeko potrebno - ako se želi da vjera bude životno učinkovito uvjerenje — da se vjerski odgoj usmjeri osobito u pravcu da se Boga ne može prevariti i da se grijesi ni kazne za grijeh ne mogu iskupiti nikakvim formalističkim ispovijedima i molitvama, nego (uz ispovijed) iskrenim i trajnim nastojanjem da se ne krše Božje zapovijedi i da se praktično živi po tim zapovijedima, poglavito onima o štovanju i afirmaciji života, te ako nema tog nastojanja, ispovijed nema vrijednosti, nije valjana.

Današnja religioznost (religija općenito) u narodu je prilično zapostavljena, a onoliko koliko je ima, jako je relativizirana i gotovo zanemarena

u praktičnom životu (BiH je tu još uvijek prilično jaka iznimka). Nikakvog ili gotovo nikakvog uspjeha religija do sada nije imala u sprečavanju pobačaja u Slavoniji (i u Hrvatskoj općenito). Međutim, držim da je prava religija za zdravi život pojedinca kao i za integralni zdravi život (i psihički i tjelesni) i razvoj društva i naroda prijeko potrebna danas više nego ikad, naročito zato da bi se suprotstavila (posebno danas u doba naglog porasta životnog standarda) materijalističkom i lažno hedonistički usmjerenom racionalizmu. Stoga crkva svoje naučavanje mora intenzivirati i učiniti jasnim i određenim (osobito temelje vjere o prisutnom Bogu), bez mogućnosti bilo kakvih kompromisa, osobito onih ljudske naravi. Što se tiče grijeha pobačaja ili svjesnog izbjegavanja rađanja bez pravog razloga (što smatram grijehom), tu crkva ispovjedno praštanje tog grijeha, držim, treba staviti na mnogo višu razinu. Crkva bi trebala odrediti, na primjer, da se taj grijeh ne može ispovijediti pred običnim svećenikom, nego pred nekim višim svećenikom (biskupom ili slično). Na taj bi se način strašnom grijehu dala ona težina koja mu pripada. Pritom pripominjem da je za običan svijet vanjska vjerska forma veoma važna, često jedini znak pripadnosti vjeri (što bi Crkva i inače trebala imati na umu, dakako bez pretjerivanja. One pak koji se smatraju katolicima (kršćanima) a istodobno javno zastupaju ili čak propagiraju pobačaj, Crkva treba ekskomunicirati (ako takva kazna još postoji).¹ Crkva treba napokon zauzeti i stav da za taj grijeh nije kriva samo žena nego i njezin muž, odnosno otac djeteta, i da i on jednako griješi ako je pristao na pobačaj, a pogotovu ako na to prisiljava ženu. Naime, ispovjedni tretman u tom slučaju trebao bi biti isti za muškarce kao i za žene. Svećenici u svojim propovijedima morali bi češće upozoravati vjernike na dužnost rađanja djece, potkrepljujući svoje nagovore vjernicima iz svagdašnjeg, primjera ljudi i obitelji bez djece, te ih neprestano uvjeravati u neosnovanost straha od siromaštva, a upozoravati ih na Božju kaznu za pobačaj i slično. Ljudi se, nažalost, često lažno samoobmanjuju materijalnim i drugim problemima ako imaju više djece i, što je još gore, povjeruju u ta samoobmanjivanja.

Smatram da Crkva svoje norme mora postavljati beskompromisno i visoko bez obzira na neku »nepopularnost«, jer će samo tako steći i održati dostojan ugled i štovanje vjernika. U ovo doba seksualne revolucije kad je utjecaj religije u pogledu rađanja i bludnog grijeha pao gotovo na ništicu, prijeko je potrebno bez odlaganja nešto poduzeti. Osim maloprije navedenog predlažem da se što prije počnu osnivati i raditi vjerske škole s pravom javnosti kao što su bile škole časnih sestara, isusovaca i slične, koje bi odmalena usađivale đacima svijest o pravim vrijednostima, odgo-

1 Kan. 1398 »Tko sudjeluje u vršenju pobačaja, upada, ako dođe do učinka, u izopćenje unaprijed izrečeno.« (To vrijedi jednako za oca, majku, liječnika, sestru...). Od tog grijeha ne može odriješiti svećenik bez posebne ovlasti.

vornosti i dužnostima u životu istinske Kristove vjere, a inače će davati temeljitu poduku iz drugih područja važnih za život svakog čovjeka i naroda.

4. Što da se učini na planu zakonodavstva, poreske politike i materijalne pomoći?

a) Zakonodavstvo:

Treba bez odgađanja donijeti zakon o zabrani pobačaja. Temeljno obrazloženje za to, odnosno princip, jest: Sve što ugrožava ljudski život i opstanak čovjeka neposredno i posredno mora biti zakonski kažnjivo, odnosno mora biti zakonski zabranjeno uz stroge propisane sankcije. Začeto dijete je čovjek i njegov život mora biti jednako zaštićen kao i odraslog čovjeka. Ako to neki ne priznaju moraju priznati da bez tog tek začetog čovjeka nema ni odraslog čovjeka i da se ubijanjem tog tek začetog ugrožava opstanak čovjeka uopće. Ti i takovi mudraci će dalje govoriti da se ne radi o uništenju čovjeka već o planiranju obitelji. Može im se ovako odgovoriti. Prvo, pokazalo se da pod izgovorom planiranja obitelji (ostali izgovori kod zdravo začetog djeteta jednako su neutemeljeni) mnogo žena svodi broj djece na jedno ili najviše dvoje, ili se zalažu da uopće ne rađaju djecu. A to, ako bi se usvojilo, u nekoliko naraštaja značilo bi uništenje čovječanstva. Dokaz tome je današnje stanje u Europi (ako takvo stanje i dalje ostane uskoro u Europi neće biti starosjedilaca). Drugo, planiranje obitelji mora biti u skladu sa crkvenom naukom (*Humanae vitae, Familiaris consortio*). Ovakvo razmišljanje morali bi usvojiti naročito vjernici koji vjeruju u živog, osobnog, sveznajućeg i sveprisutnog Boga Stvoritelja i njegovu providnost. Stoga bi se moglo zaključiti da nije naročito vjernički (iako je potrebno zbog čestih pobačaja kod nas) propagiranje različitih metoda izbjegavanja trudnoće, naročito ako se to čini kao zamjenu za pobačaj. Jer rezultat je isti kao i kod pobačaja, jedino što dotična osoba ne griješi (ako ne griješi). Možda nije suvišno ovdje pripomenuti da je zbog svega navedenog također protuprirodan i danas gotovo općenito usvojeni stav o seksualnom užitku samo radi seksualnog užitka. Svođenje te vrhunske kreativne moći čovjekove jedino i samo na seksualnost i puku zabavu znači ne samo teško osiromašenje čovjekove psihe (posebno emocionalnog odnosa među spolovima koji se time uzajamno pretvaraju u obično sredstvo užitka uz isključenje ljubavi kao temelja ljudskosti) nego i uzrokuje i različite, nikad nezadovoljene perverzije i pustoš u duši. Profaniraju se sve temeljne vrijednosti života – čovjek se dehumanizira. – Ali vratimo se predmetu – pobačaju.

Statistički je utvrđeno da je u Hrvatskoj nakon zakonske dozvole pobačaja broj novorođene djece sveden na polovicu uz odgovarajuće povećani broj pobačaja. To znači da se ogroman broj ranijih pobačaja nije događao samo zato jer su se žene i liječnici bojali zakonske kazne (naš narod poštuje vlast i zakon i boji se kazne). Zaključak je jasan: i zbog toga treba odmah ponovno uvesti zakonsku zabranu pobačaja da bi se poboljšalo demografsko stanje u RH. Pri uvođenju i sankcioniranju zakonske zabrane pobačaja treba, osim žene i liječnika kao neposrednih počinitelja krivičnog djela pobačaja, obuhvatiti sankcijom i djetetova oca (bez obzira bračnog ili izvanbračnog) ako se taj otac nije protivio pobačaju, a pogotovo ako je ženu nagovarao, inzistirao ili je čak prisiljavao na pobačaj prijetnjama ili na drugi način. Ta kazna treba biti oštrija nego protiv žene. – Što se tiče tvrdnje zastupnika pobačaja da se zabranom ništa ne postiže nego samo ugrožava život žena jer da će one ionako i dalje u jednakoj mjeri vršiti pobačaj, ali ilegalno i nestručnim osobama, treba otvoreno kazati da su takve tvrdnje potpuno samovoljne. Prije svega, ako se zabrani pobačaj, statistički je dokazano da se on više neće vršiti ni približno kao prije zabrane. Dakle, ilegalnih pobačaja će vjerojatno, nažalost, biti ali jamačno neuporedivo manje nego što je sada dopuštenih. S druge strane ako je pojedina žena neodgovorna (zapravo neuračunljiva jer napada na svoj vlastiti život) i odluči se na nestručan (i ilegalan) pobačaj, društvo (narod) ne može i ne smije zbog te, siguran sam danas vrlo rijetke iznimke, dopustiti da se i dalje legalno uništavaju čitave legije naše nerođene djece i time uništava narod. Ovo pogotovo zato što je zdravlje žene ugroženo i stručnim vršenjem pobačaja, naročito njena daljnja plodnost. Što se pak tiče neprestanog i trijumfalnog ukazivanja od strane zastupnika pobačaja na primjer Nizozemske kao zemlje s najvećom slobodom pobačaja i ujedno najmanjim brojem pobačaja, taj primjer upravo ukazuje na suprotno, tj. da se kod nas odmah mora zabraniti pobačaj da bismo se barem malo približili Nizozemskoj. Naime, kod nas je kao i u Nizozemskoj bila neograničena sloboda pobačaja (pa čak i čedomorstva) već desetljećima (nikad nitko nije bio pravo kažnjen za pobačaj ni za čedomorstvo), a rezultat je da je pobačaja sve više a ne manje (čak je pobačaj postao užasno ponižavajući biznis osobito u posljednje vrijeme). Mi nismo ni Nordijci ni Nizozemci; kod nas najprije treba stvoriti čvrst osjećaj osobne odgovornosti i kod žena i naročito kod muškaraca, jer oni su zapravo najčešće krivci za neželjeno začće (a, sasvim nepravedno, nisu nikad snosili nikakve posljedice ni odgovornost). Dakle, i zbog toga tj. dok se ne stvori ta odgovornost nužno je pribjeći zabrani pobačaja i strogom kažnjavanju svih počinitelja, uključujući, osim žena, i muškarce (očeve) i sve poticatelje na pobačaj (to su često majke, svekrve, prijateljice i drugi). Ujedno treba još više poboljšati uvjete i materijalne i druge za

društveno prihvaćanje rođenja svakog neželjeno začeto djeteta kao zai-
sta željenog. Ovdje treba upozoriti da je velika većina od tih žena u veli-
koj nedoumici da li izvršiti pobačaj ili ne, a pogotovo kad ne bi bilo zlo-
kobnih poticatelja, jer mnogo pobačaja ne bi bilo izvršeno, pogotovo ne
bi bilo ako bi ženama bilo dostupno pravo i dobronamjerno savjetovalište.
Dakle, treba osnovati i obznaniti ta savjetovališta. Dalje: tvrdnja zastupni-
ka pobačaja da Hrvatska gospodarski ne može zbrinuti sve veći broj ne-
rođene djece neprihvatljiva je i zlonamjerna; naprotiv Hrvatska ih može
prehraniti potpuno, i to desetorostruko veći broj nego što to čini danas.
Dokaz tome je da Hrvatska danas u vrijeme rata zbrinjava gotovo jedan
milijun prognanika i svu hrvatsku vojsku od kojih nitko ne privređuje go-
tovo ništa; zar onda ne bi mogla u vrijeme skorog mira zbrinuti novo-
rođenu djecu, pa bio broj desetorostruko veći u usporedbi s današnjim.
Osim toga držim da nam neće trebati međunarodna pomoć.

Stav zastupnika pobačaja da samo žena odlučuje hoće li roditi ili uništi-
ti začeto dijete protuprirodan je i neodrživ, jer prije svega isključuje oca
bez kojega djeteta ne bi ni bilo i komu dijete i tjelesno i emotivno pripa-
da, jednako kao i majci, i koji stoga o sudbini začeto djeteta ima pravo i
dužnost jednako odlučivati kao i majka. Budući da je otac po zakonu du-
žan poslije uzdržavati dijete jednako kao i majka, ne može se, prema to-
mu, s jedne strane nametati dužnost, a s druge strane oduzimati mu to
pravo. To što majka nosi djete u svojoj utrobi po prirodnom određenju
(tako je stvorena i to nije nikakva njena zasluga) to joj ne daje za
pravo da samo ona radi s djetetom što hoće, nego i ima pravo zabraniti
pobačaj ako on ugrožava čovječji život (kao što je kod nas slučaj). Uosta-
lom, čovjek je društveno biće po prirodnom određenju, a muškarac i žena
uzeti sami za sebe nisu fiziološki (pa i emocionalno) potpuni ljudi, nego
se tek skupa mogu produžiti u novom porodu i tek zajedno mogu živjeti
pravi život, nadopunjujući se međusobno (celibat, djevičanstvo je samo-
žrtvovna iznimka). Pobačaj je, dalje, najčešće emotivna odluka žene zbog
koje se ona poslije vrlo često kaje čitavog života, pa je i to razlogom što
se u tu odluku mora uključiti i otac djeteta, zatim društvo sa svojim razlo-
zima i institucijama, te, napokon, nužnom zakonskom intervencijom. Ni-
kakav izgovor nekakve nepovredive osobne slobode raspolaganja svojim
tijelom ne može biti razlogom za zločin kao što je pobačaj, jer začeto
dijete nije »svoje tijelo«, tj. majčino tijelo, nego je to tuđe tijelo, tj. novi
život jednog drugog čovjeka, a »svoje tijelo«, samo je prirodno sredstvo
da taj život nastane (i ne samo »svoje tijelo« već tu sudjeluje i tuđe tijelo
tj. tijelo oca). Tvrdnja da začeto dijete nije dijete (novi život novog čovje-
ka) nego tobože samo skup nekakvih ćelija (kao i da odrastao čovjek nije
skup ćelija) znanstveno je neutemeljena tj. lažna i moralno licemjerna.
Taj novi život jednog drugog čovjeka, pa makar ga nazvali i skup nekak-

vih ćelija, kao i svaki život bilo kog ćovjeka, mora biti zaštićen od bilo kakve tobožnje slobode, toćnije i nasilja koja ga ųeli uništiti. Nitko ne moųe u ime bilo kakve svoje osobne slobode vršiti nikakav zloćin, a osobito nema pravo ugroųavati ųivot drugih. Uostalomt to je temeljno naćelo svakog humanog i organiziranog društva.

b) Poreska politika.

Treba uvesti porez za djecu. U svezi s tim pogrešan bi bio naziv »porez na neųenje (ili neudate)« jer taj porez mora plaćati svatko tko nema svoje djece bez obzira je li oųenjen ili udata, moųe li ili ne moųe imati djece. (A je li baš sretan naziv »porez za djecu« moųe ostati otvoreno pitanje). Iznimka od tog poreza mogu biti osobe koje su se zavjetovale na celibat u svećenićkom zvanju (redovnici i redovnice). Trebale bi biti izuzete i osobe koje ne mogu same sebe uzdržavati. Naćelno, obrazloųenje za taj porez je ovo: Nitko ne moųe ųivjeti sam bez pomoći drugih, pogotovu u današnjoj civilizaciji. Kako te druge osobe, zbog starosti i smrti, treba obnavljati novim naraštajima, svatko mora sudjelovati u troškovima podizanja novih naraštaja. S tog principijelnog gledišta, u pogledu broja, svatko je duųan odgojiti barem jednog od nove generacije, tj. duųan je roditi i odgojiti barem jednog ćlana ljudske vrste. Ako to neće ili s bilo kojeg razloga ne moųe, onda mora platiti drugima koji to ćine umjesto njega. Naime, nitko – ponavljam – ne moųe ųivjeti bez rada i pomoći drugih, naroćito danas u industrijskoj civilizaciji. U bolnicama trebaju lijećnici, sestre i drugi, zatim voaći u tramvajima, autobusima, vlakovima, a u pekarama pekari, na njivama ratari, itd. Sve te druge ljude treba roditi i odgojiti i nije pravićno traųiti da taj veliki teret raćanja i odgajanja novih ljudi snose samo neki. Svi taj teret moraju snositi barem koliko-toliko podjednako jer svi od toga imaju korist. Nije stoga pravićno da, na primjer, pojedinac ili braćni par bez djece ima daleko veću plaću od braćnog para s, primjerice, petero djece, te da braćni par bez djece ništa ne pridonosi za odgoj djece drugog braćnog para, ili uopće, jer će već sutra zatraųiti razlićitu prijeko potrebnu pomoć za sebe neophodnu upravo od te djece. Oni će tu pomoć, razumljivo, platiti, a platit će je jednako kao i oni koji imaju petero djece. Ali ako ne bi bilo te djece, (da nisu roćena i odgojena), ni oni ni bilo tko drugi tu pomoć ne bi dobili. Dakle, i pojedinci i braćni parovi bez djece moraju se brinuti i snositi troškove i za raćanje i za odgoj novih ljudi jednostavno zato ųto ni oni ni itko drugi bez novih ljudi ne moųe ųivjeti. Svrha »poreza na djecu« nije, prema izloųenom, oporezivanje neoųenjenih i neudatih samo zato ųto su ledićni nego je njihova duųnost da pridonose za troškove raćanja i odgoja novog naraštaja kao prijeko potrebnog za opstojnost ljudskog ųivota uopće, pa i vlastitoga. Ako nemaju svoje djece za ćiji bi odgoj snosili troškove, duųni su sno-

siti troškove za odgoj tuđe djece. Visina tog prihoda utvrđivat će se prema prihodima i uopće prema materijalnim mogućnostima pojedinca. Taj »porez za djecu« moraju - prema spomenutom načelu - u određenom iznosu plaćati i oni bračni parovi koji imaju jedno ili dvoje djece, jer ni dvoje djece nije dovoljno za »prostu reprodukciju« samih roditelja (zbog puno razloga se može dogoditi da jedno od djece ostane bez potomstva). Dakle, roditeljima s jednim ili dvoje djece ne treba davati dječji doplatk (svatko je dužan sam snositi troškove odgoja barem jednog svog potomka), nego naprotiv dužni su plaćati propisani »porez za djecu«, kako je rečeno. Ne mogu tvrditi, ali možda će naš svijet više stimulirati plaćanje tog »poreza za djecu« da rode i treće dijete i tako izbjegnu to plaćanje nego primanje dječjeg doplatka (čini se da naši ljudi više vole izbjeći neko plaćanje nego nešto primiti). A vjerujem da će ih poticati i primanje jednog solidnog dječjeg doplatka na treće i svako novorođeno dijete poslije toga.

c) Dječji doplatk

Što se tiče dječjeg doplatka, smatram da bi ga trebalo davati u novcu roditeljima za treće i svako novorođeno dijete poslije toga u pristojnoj stimulativnoj visini, tj. prema elementima koje odredi zakon. Treba razmisliti treba li dječji doplatk po principijelnoj pravičnosti biti jednak za sve ili ga, zbog pragmatičnih razloga, treba diferencirati prema imovnom stanju roditelja. Imućniji roditelji mogli bi se tog dodatka i odreći u korist onih potrebnijih, što bi valjalo prepustiti njima da sami odluče.

d) Ostali oblici materijalne pomoći:

Osim dječjeg doplatka siromašnim obiteljima s više djece trebalo bi dati i drugu materijalnu pomoć u novcu ili u drugim oblicima. Treba razmisliti kada i u kojim slučajevima bi se ta pomoć trebala ustanoviti zakonom ili bi je u cjelosti trebalo prepustiti dobrovoljnim građanskim i vjerskim organizacijama ili pak da bude paralelna. Naime, treba nastojati izbjeći moguću zloupotrebu, i zato razmisliti kada i u kojim slučajevima tu pomoć, kao i dječji doplatk, treba uvjetovati zaposlenjem korisnika i drugim uvjetima. Smatram, međutim, da bi u nekim slučajevima bezuvjetno trebalo takvu pomoć zakonom ustanoviti. Prvo, ako su u pitanju posebno nadareni, a siromašni daci, treba dati pomoć za njihovo školovanje na višim školama i specijalnim znanstvenim ustanovama. Potom, treba osnovati ustanove-prihvatilišta (postojeće valja novčano pomagati) za neželjene trudnice (naročito djevojke) s nužnom diskrecijom da bi se na taj način izbjegao prekid neželjene trudnoće (pobačaj). Isto tako treba osnovati prihvatilište za neželjene trudnice i trudnice uopće koje bi bile do-

bronamjerno usmjerena na zadržavanje začelog djeteta (psihička ohrabrenja i davanje savjeta i uputa za rješavanje praktičnih problema u vezi s trudnoćom). Ako bi rečene ustanove i prihvatilišta osnovale građanske ili vjerske organizacije, država bi ih trebala pomagati odnosno financirati uz pravo nadzora nad zakonitošću i ispravnošću njihova rada.

S određenom sigurnošću vjerujem da bi sve naprijed rečeno, ako bi bilo provedeno, znatno poboljšalo današnje, može se reći, katastrofalno demografsko stanje u Hrvatskoj. Pri tom treba upozoriti na činjenicu da će u vrlo kratko vrijeme Hrvatska biti materijalno napredna i razvijena zemlja kao i zapadno-europske zemlje i da će joj trebati dodatna radna snaga kao i u zapadnim zemljama. Ta dodatna radna snaga Hrvatskoj treba i danas; na primjer u građevinarstvu gotovo sva fizička radna snaga dolazi iz Bosne, što znači da bi ta grana prestala raditi kad bi radnici iz Bosne prestali dolaziti. Međutim, dobro je dok ti radnici dolaze iz Bosne (Bosnu nikad nismo smatrali stranom zemljom), ali kad danas-sutra i Bosna bude na istom nivou kao Hrvatska, bit ćemo prisiljeni uvoziti radnu snagu iz stranih zemalja i time stvarati svakovrsne komplikacije sa strancima kakve već danas postoje u stranim zemljama. A zašto bi nam to bilo potrebno ako možemo imati dovoljno svog naroda, a to sigurno možemo. (Neshvatljivo je da neki, na primjer zastupnici pobačaja, više preferiraju strance nego sebe i svoje; to je možda neki špenglerovski sindrom samoubojstva određene kulture i naroda, umišljen i posve nepotreban). Ali da ne bude nesporazuma naglašavam da nisam u načelu protiv odlaska naših ljudi u strane zemlje (makar bih volio da ne idu) niti protiv dolaska stranaca u našu zemlju (i da jesam to se danas kad je zemlja »globalno selo« ničim ne može spriječiti), ali sam za to da treba izbjegavati one nepotrebne tenzije među ljudima kao i stvaranje kvazifašističkih pokreta i zaštitničkih državnih mjera kakvi se danas pojavljuju u zapadnim zemljama (Švedska, Francuska, Njemačka i dr.), koje tenzije se mogu izbjeći, barem one što nastaju uvozom tuđe radne snage.

Na kraju bi, zbog jasnoće, ipak trebalo nešto odgovoriti onima (zastupnicima pobačaja i sličnima) koji iznešene stavove drže nazadnima (sred-njevjekovnicima), klerikalnima, nedemokratskima i koječim drugim (i, zbog svoje neshvatljive mržnje, čak fašističkima), a sve to u ime neke nekontrolirane slobode (naročito ženske) i nekakve ljudske sreće koju najčešće svode na tjelesno nagonске užitke kao neki vrhovni ideal življenja. Ne znaju (odnosno, vjerovatnije, zbog nečeg čudnog neće da znaju) da je prava sloboda čovjeka u njegovoj duhovnosti, da je čovjek i slobodna osoba tek po toj duhovnosti. A duh (duhovnost) u stvari je neprestana prisila, ali samo po njemu (po duhu) smo ljudi. Sve ostalo je zapravo besmisleno trajanje u nekakvoj kvazislobodi tjelesno-nagonских poriva i bezglavo tumaranje za nekakvim uvijek žešćim i novim užicima, što na kraju vodi

ispraznoj, bezvoljnoj blaziranosti i uopće nezadovoljstvu onog drugog glavnog dijela čovjeka, tj. čovjeka kao svjesnog (duhovnog) bića, i vodi osjećanju životne promašenosti i besmisla (s često tragičnim posljedicama). Da bi čovjek bio sretan, i da bi bio ono što jest tj. čovjek, mora prije svega, i kao neophodni uvjet svakog osjećanja sreće, ispunjavati po životu mu dane dužnosti, jer samo tada postiže puninu i sadržajnost (i nagonsku i duhovnu) života, a time i životni smisao i sreću. Jer sreća je prije svega svijest o punini i sadržajnosti vlastitoga života, što mu jedino daje smisao, a užici su samo eventualna nadopuna. Sami užici bez te svijesti su tek prazni, trenutni bljesak što ne znači ništa. Istinska religioznost samo doprinosi toj sreći i punoj životnosti pojedinca i društva. Sve su ovo i današnje moderne ekološke premise, tj. postavke ekologije kao čovjekove primarne dužnosti očuvanja i održanja cjelovitosti prirode, života u toj prirodi i samog sebe kao integralnog dijela te prirode. Mi smo, na kraju, tako stvoreni i sankcija svakog drugačijeg postupanja s nama samima i s prirodom je bol i nesreća. Ta sankcija je upisana u naš kod i mi to ničim ne možemo i, dakako, ne smijemo izmijeniti. To su činjenice. A proglašavanje tih činjenica civilizirano nazadnima od strane spomenutih zastupnika podsjeća me na dojučerašnje marksiste koji su zapravo sa istih idejnih pozicija sve druge nazivali reakcionarima i nemilosrdno ih progonili, a u stvari su sami oni bili ne samo neljudski (nehumani) reakcionari već su ljudsko društvo vraćali na nivo prvobitnog, praljudskog čopora poričući čovjeku (u ime nekog nebulaznog kolektiviteta) individualnost i personalnost to jest poričući čovjeku ljudskost čiji je temelj u duhu koji ga jedini razlikuje od životinje i koji je stvorio ovu kulturu s civilizacijom i dalje je razvija. Oспоравати tu životorodnu ljudskost u čovjeku, kao što to u krajnjoj liniji zapravo čine rečeni zastupnici, ne samo da je krajnje nazadno već je i veoma opasno po temelju kulture i civilizacije i njihov opstanak skupa s opstankom čovjeka uopće. Uostalom rezultat takvog stava tih »naprednjaka« je djelomično i ovaj užasni rat s divljaštvom i bestijalnošću koja nije zabilježena u povijesti od najstarijih vremena. Samo molim rečene zastupnike da ovo nikako ne shvate kao napad na njih već samo kao ukazivanje na moguće posljedice njihovog stava, ako toga već sami nisu svjesni; a na to se mora konačno ukazati s jedinom namjerom da se svi spasimo od propasti u koju vodi taj stav, te također i od propasti u koju vodi i danas u Europi i zapadu veoma izraženi trend potrošački-površno hedonistički usmjerenog društva. Naime, i mi - to se stalno svuda naglašava - želimo stupiti u tu Europu kao nekakav ideal (nije baš jasno po čemu sve ideal), a po svemu treba nam biti jasno da to ne smijemo učiniti naivno, bez ikakve duhovne i druge rezerve, i naročito ne s potpuno nepotrebnim osjećajem manje vrijednosti.